

TOPFORSKERE:

Træk lod

om forskningsmidlerne

Videnskabernes Selskab vil fordele forskningsmidlerne via lodtrækning mellem de kvalificerede ansøgere. Det vil spare tid og ressourcer, der kan bruges på forskningen i stedet, og sikre en mere fair og biasfri fordeling af pengene, lyder argumenterne.

Forskningspolitisk Udvalg under Videnskabernes Selskab (FPU), det gamle hæderkronede akademi for de ypperste videnskabelige hjerner i Danmark, anbefaler nu at igangsætte forsøg med lodtrækning mellem forskerne om, hvem der skal have støtte til deres projekter.

I dag er beslutningen oftest overladt til et panel af forskere, der bedømmer deres fagfællers ansøgninger.

Sidstnævnte lyder retfærdigt på papiret, men i virkeligheden fører det til et enormt ressourcespild, og man får heller ikke nødvendigvis identificeret de bedste og mest originale ideer, siger Jeppe Dyre, der var formand for FPU i 2020 og er professor i fysik på RUC. Her står han i spidsen for forskningscentret Glas og Tid, der bl.a. er støttet med 40 mio. kr. fra VILLUM FONDEN. Han har altså selv succes med at skaffe eksterne forskningsmidler, men alligevel mener han og de øvrige forskere, der står bag en ny hvidbog fra Videnskabernes Selskab, at systemet er kontraproduktivt.

Det skyldes, at succesraten, dvs. andelen, der får ja til deres ansøgning, er nede på mellem otte og tolv procent både i de offentlige og private fonde. Ni ud af ti får altså nej til deres ansøgning, som de ofte har arbejdet på i måneder.

“Folk ville synes, at det var grotesk,

hvis politibetjente selv skulle ansøge om at få en tjenstepistol og en bil at patruljere i, og kun ti procent af dem fik ja til deres ansøgning, men sådan er vilkårene ikke desto mindre for offentligt ansatte forskere i Danmark. Vi skal selv skaffe penge til vores forskning, og man kan let bruge en måneds arbejdstid på selv et lille projekt med et budget på to-tre mio. kroner. Hvis kun hver tiende ansøgning imødekommes, betyder det, at der går et lille forskerår tabt med at skrive ansøgninger, som resulterer i fx en toårig postdocbevilling. Vi skønner, at der med lodtrækning kan spares rigtig meget tid, som i dag går fra forskningen, fordi ansøgningerne så kan være mindre end teknisk perfekte”, siger Jeppe Dyre.

Derudover vil tidsforbruget til bedømmelsen af ansøgningerne også kunne reduceres betydeligt, påpeger han.

Systemet er demoraliserende

Et andet argument for lodtrækning er, at systemet i dag opleves som uretfærdigt og vilkårligt af mange forskere, der ofte bruger aftenerne, når de har fri, på at skrive ansøgninger og så alligevel får afslag på afslag. Ifølge Jeppe Dyre hører man fra mange forskere, at de skriver en god ansøgning, der kommer næsten igennem, men får at vide, at der skal

ændres det og det, for at den bliver god nok. Forskerne retter, finpudser og forbedrer og sender ansøgningen ind igen til næste runde, og så får de afslag igen, men denne gang med en helt anden begrundelse eller med en dårligere vurdering.

“Vi hører derudover fra rådsmedlemmer, der behandler ansøgningerne, at selv mindre tekniske fejl trækker ned, fordi der er så mange kvalificerede ansøgere. Det er alt i alt ufatteligt demoraliserende, og man må spørge sig selv, om ikke samfundet kan bruge sine forskningsressourcer bedre”, siger Jeppe Dyre.

Et tredje argument for at trække lod er, at studier dokumenterer, at der med succesrater på under 20 procent opstår systematisk bias, fx med hensyn til fagområde, institution, køn, race eller professionel status. Denne bias forekommer, uanset hvor store anstrengelser forskerne i bedømmelsespanelerne gør sig for at indstille de bedste projekter til støtte.

Konsekvensen er, at forskningsmidlerne bliver koncentreret på nogle få særlige områder og på ganske få hænder. En elite bestående af 20 procent af forskerne får 90 procent af de konkurrenceudsatte forskningsmidler, viser tal fra Dansk Center for Forskningsanalyse på AU.

“Der er meget snobberi inden for forskningen, så veletablerede forskere fra de gamle hæderkronede felter og institutioner har en hjemmebanefordel i forhold til kolleger fra små og nyere universiteter. Det er i hvert fald en myte, der vedholdende flourerer. Lodtrækning vil sikre mod den ubevidste bias og dermed formentlig føre til en større spredning i emner og diversitet”, siger Jeppe Dyre.

Et sidste argument er, at der allerede i dag reelt delvist er tale om et lotteri.

“Når et forskningsråd efter mange måneders behandling udvælger 100 ud af 1.000 ansøgninger, er der ingen, som tror på, at præcis de samme ville blive valgt, hvis rådet bestod af andre medlemmer”, tilføjer han.

“Der er meget snobberi inden for forskningen, så veletablerede forskere fra de gamle hæderkronede felter og institutioner har en hjemmebanefordel i forhold til kolleger fra små og nyere universiteter.

Jeppe Dyre, professor på RUC

Vil sortere de dårlige fra

Videnskabernes Selskab foreslår dog ikke, at alle indsendte ansøgninger bliver lagt i en stor bunke, og man derefter trækker lod.

Jeppe Dyre forestiller sig, at bedømmelsespanelerne først frasorterer de dårligste ansøgninger og giver støtte til de helt ekstraordinære, og man først derefter trækker lod blandt resten af de kvalificerede ansøgere.

Det er en metode, som afprøves i New Zealand, Schweiz og Tyskland i øjeblikket.

Seniorforsker Kaare Aagaard fra Dansk Center for Forskningsanalyse på AU har selv talt for at eksperimenterer med lodtrækning, så han er positivt overrasket over, at Videnskabernes

Selskab nu også peger på muligheden.

“Forskere, der står stærkt i det nuværende system, har generelt svært ved at se problemet, så det virker stærkt, når nogen med Videnskaber-

nes Selskabs tyngde også støtter forsøg med lodtrækning”, siger han.

Kaare Aagaard kan udelukkende se fordele ved at trække lod, da det vil sikre større diversitet og bredde og være billigere og lettere at håndtere.

“Fagfællebedømmelse kan bruges til at sortere de rigtig dårlige fra, mens det er mere omdiskuteret, om det er muligt at udvælge de ekstraordinært gode, så spørgsmålet er, om man skal sortere fra både i bunden og i toppen inden lodtrækningen”, siger Kaare Aagaard.

Han tilføjer, at Danmarks Frie Forskningsfond (DFF) let vil kunne gennemføre et forsøg, hvor man fordeler

halvdelen af midlerne ved lodtrækning og den anden halvdel, som man gør nu. Efter et par år kan man evaluere, om det gør en forskel.

Brug for flere frie midler

Forskerforum har spurgt sekretariatet i DFF, om de vurderer, at det er muligt at gennemføre et forsøg med lodtrækning. Meldingen er, at lov om Danmarks Forsknings- og Innovationspolitiske Råd og Danmarks Frie Forskningsfond kræver, at ansøgningerne undergives en forskningsfaglig kvalitetsvurdering under relevant inddragelse af eksterne bedømmere, så lodtrækning vil formodentlig kræve en dispensation.

Kaare Aagaard antager dog, at fonden kan få en sådan, hvis fonden selv ansøger om den med udgangspunkt i argumentationen fra Videnskabernes Selskab.

Lone Gram, konstitueret som formand i DFF og professor i bakteriologi på DTU, siger, at de løbende i DFF's bestyrelse diskuterer justeringer i ansøgningsproceduren, men lodtrækning har ikke været på bordet.

Hun vil ikke afvise et forsøg med lodtrækning på forhånd, men det løser ikke det virkelige problem, at der er for få frie forskningsmidler til nysgerrighedsdrevet forskning, siger hun.

Hun har selv siddet i rådet for natur og univers i seks år og oplever, at forskningskvaliteten er høj, selvom der også er forskere, der bruger tid på ansøgninger, som ikke er helt skarpe nok.

“Der er fantastisk mange spændende ideer, og vi kan umuligt støtte alle projekterne, der har potentiale til at opdage banebrydende nyt. Vi kunne give midler til 20 procent af ansøgerne uden at gå på kompromis med kvaliteten, og vi har kun til de ti procent”, siger Lone Gram og fortsætter.

“Udfordringen er, at kvaliteten i toppen af dansk forskning er meget høj, så hvis alle talenter skal tilgodeses, er løsningen flere frie forskningsmidler og ikke lodtrækning”. ■

HVIDBOGEN KAN LÆSES HER

<https://www.royalacademy.dk/da/Om-selskabet/Medlemmer/FPU/Aarsmoede2020>.